

EWELINA RZOŃCA

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6434-9207> * e.rzonca@uksw.edu.pl

DOROTA MĘTRAK

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2257-4131> * dorotametrak@interia.pl

Zgłoszono: 26.10.2022; zrecenzowano: 12.11.2022; zaakceptowano do publikacji: 1.12.2022

ZNACZENIE UMIEJĘTNOŚCI UCZENIA SIĘ PRZEZ CAŁE ŻYCIE W OPINII STUDENTÓW PEDAGOGIKI

THE IMPORTANCE OF LIFELONG LEARNING SKILLS IN THE OPINION OF PEDAGOGY STUDENTS

Abstract

Learning skills has been included among the key competences of the 21st century for a reason. It is necessary for an individual for harmonious development and adaptation to the rapidly changing reality. It is especially necessary for educators to have such competence. The aim of the article is to find out the opinions of pedagogy students about their learning skills and the techniques they use. The authors presented the results of survey research, on the basis of which conclusions and pedagogical guidelines were formulated.

Keywords: learning, competence, teacher

Abstrakt

Umiejętność uczenia się nie bez powodu została zaliczona do kluczowych kompetencji XXI wieku. Jest ona niezbędna jednostce do harmonijnego rozwoju i adaptacji do szybko zmieniającej się rzeczywistości. Szczególnie od pedagogów posiadanie takiej kompetencji jest wymagane. Celem artykułu jest poznanie opinii studentów pedagogiki o ich umiejętnościach uczenia się i stosowanych technikach. Autorki zaprezentowały wyniki badań o charakterze sondażowym, na podstawie których sformułowane zostały wnioski i wskazówki pedagogiczne.

Słowa kluczowe: uczenie się, kompetencja, nauczyciel

WPROWADZENIE

Umiejętność uczenia się została zaliczona do kluczowych kompetencji XXI wieku. Zdefiniowanie pojęcia „kompetencja uczenia się” nie jest jednak ani proste, ani łatwe. Składa się z dwóch komponentów, a każdy z nich sprawia kłopoty z uchwyceniem zarówno istoty, jak i przynależnych wyznaczników.

Kompetencje najczęściej definiuje się jako połączenie trzech atrybutów: wiedzy, umiejętności i postawy. Działania osoby kompetentnej w jakiejś dziedzinie wyróżniają ją łatwością sprawnej, skutecznej i odpowiadającej jakościowym oczekiwaniom realizacji zadań. „Kompetencje to zdolność do integrowania i stosowania odpowiedniej kontekstowo wiedzy, umiejętności i czynników psychospołecznych (np. przekonań, postaw, wartości i motywacji), aby konsekwentnie osiągać sukcesy w określonej dziedzinie” (Vitello, Greatorex i Shaw 2021, 4). Z kolei Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju definiuje kompetencję w następujący sposób: „to coś więcej niż tylko wiedza czy umiejętności. Obejmuje zdolność do sprostania złożonym wymaganiom poprzez czerpanie i mobilizowanie zasobów psychospołecznych (w tym umiejętności i postaw) w określonym kontekście. Kompetencja sama w sobie nie jest ani obserwowalna ani mierzalna. Jest za to popularna i bardzo często używana – zwłaszcza w odniesieniu do polityków, lekarzy, prawników, policjantów oraz nauczycieli i uczniów. Szczególnie znaczenie kompetencji nadawane jest oczekiwaniom wobec czynności i zadań do wykonania przez określone osoby. Kategoria kompetencji jest więc kategorią podmiotową, przynależną zawsze do kogoś – konkretnej osoby lub grupy osób” (OECD 2005, 4). Należy podkreślić, że w ostatnich dziesięcioleciach kompetencje stały się niezbędnymi elementami na wszystkich etapach edukacji, zarówno formalnej, jak i pozaformalnej (Gutiérrez Porlán i Serrano Sánchez 2016).

W 2006 roku „kompetencja uczenia się” weszła do katalogu tak zwanych kompetencji kluczowych człowieka. Ukazało się Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Zalecenie Parlamentu 2006). Kompetencja uczenia się ujęta została jako jedna z ośmiu kluczowych, czyli takich, które są każdemu konieczne do całościowej osobistej samorealizacji i rozwoju, bycia aktywnym obywatelem oraz integracji społecznej i uzyskania szans na zatrudnienie w społeczeństwie wiedzy. W definicji kompetencji uczenia się zapisano, że jest to „zdolność konsekwentnego i wytrwałego uczenia się, organizowania własnego procesu uczenia się, w tym poprzez efektywne zarządzanie czasem i informacjami zarówno indywidualnie, jak i w grupach. Kompetencja ta obejmuje świadomość własnego procesu uczenia się i potrzeb w tym zakresie, identyfikowanie dostępnych możliwości oraz zdolność pokonywania przeszkód w celu osiągnięcia powodzenia w uczeniu się” (Zalecenie Parlamentu 2006).

W 2018 roku zmodyfikowane zostały zakresy poszczególnych kompetencji i ich nazwy, pojawił się nowy dokument Rady Unii Europejskiej w sprawie kompe-

tencji kluczowych (Zalecenie Rady 2018). Rekomendowano w nim wspieranie rozwoju kompetencji jako jeden z celów ujętych w wizji tworzenia europejskiego obszaru edukacji, który pozwoliłby na „wykorzystanie w pełni potencjału edukacji i kultury jako sił napędowych zatrudnienia, sprawiedliwości społecznej i aktywności obywatelskiej” różnorodnej europejskiej tożsamości państw członkowskich. Jak podkreślono „obecnie wymagania dotyczące kompetencji uległy zmianie w związku z rosnącą liczbą miejsc pracy poddanych automatyzacji, coraz istotniejszą rolą technologii we wszystkich dziedzinach pracy i życia oraz zwiększającym się znaczeniem kompetencji społecznych, obywatelskich i w zakresie przedsiębiorczości, które pozwalają zapewnić odporność i zdolność dostosowania się do zmian” (Zalecenie Rady 2018). Kompetencje kluczowe w procesie uczenia się przez całe życie ujęte zostały razem z kompetencjami osobistymi i społecznymi.

Kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się zdefiniowane zostały jako: zdolność do autorefleksji, skutecznego zarządzania czasem i informacjami, konstruktywnej pracy z innymi osobami, zachowania odporności oraz zarządzania własnym uczeniem się i karierą zawodową. Obejmują one zdolność radzenia sobie z niepewnością i złożonością, umiejętność uczenia się, wspierania swojego dobrostanu fizycznego i emocjonalnego, utrzymania zdrowia fizycznego i psychicznego oraz zdolność do prowadzenia prozdrowotnego i zorientowanego na przyszłość trybu życia, odczuwania empatii i zarządzania konfliktami we włączającym i wspierającym kontekście.

W obu cytowanych wyżej dokumentach (zaleceniach europejskich) kompetencje kluczowe pozostają definiowane jako połączenie trzech elementów: wiedzy (składającej się z faktów i liczb, pojęć, idei i teorii, które są już ugruntowane i pomagają zrozumieć określoną dziedzinę lub zagadnienie), umiejętności (definiowanych jako zdolność i możliwość realizacji procesów i korzystania z istniejącej wiedzy do osiągnięcia wyników) i postaw (opisujących gotowość i skłonność do działania lub reagowania na idee, osoby lub sytuacje).

Zatem pojęcie „kompetencji uczenia się” odpowiada poziomowi zdolności do skutecznych działań w zakresie uczenia się. Człowiek jest w stanie nauczyć się określonych sprawności kognitywnych i umiejętności niezbędnych do rozwiązywania problemów w różnych sytuacjach. Na tak ujmowaną kompetencję – w kontekście całościowego procesu – składają się:

1. wiedza (o procesach jej konstruowania i stosowania oraz o narzędziach myślowych i technikach uczenia się; o sobie samym jako uczącym się, mocnych i słabych stronach, poziomie zdolności i motywacji do uczenia się oraz wpływie środowiska);

2. umiejętności (planowania własnego uczenia się, samooceny i określania celów, samoorganizacji i autorefleksji; skutecznego wykorzystywania możliwości uczenia się w różnych problemowych sytuacjach edukacyjnych; praktycznego wykorzystywania różnorodnych narzędzi myślowych i technik uczenia się zgodnych z własnymi predyspozycjami służących osiągnięciu założonych celów);

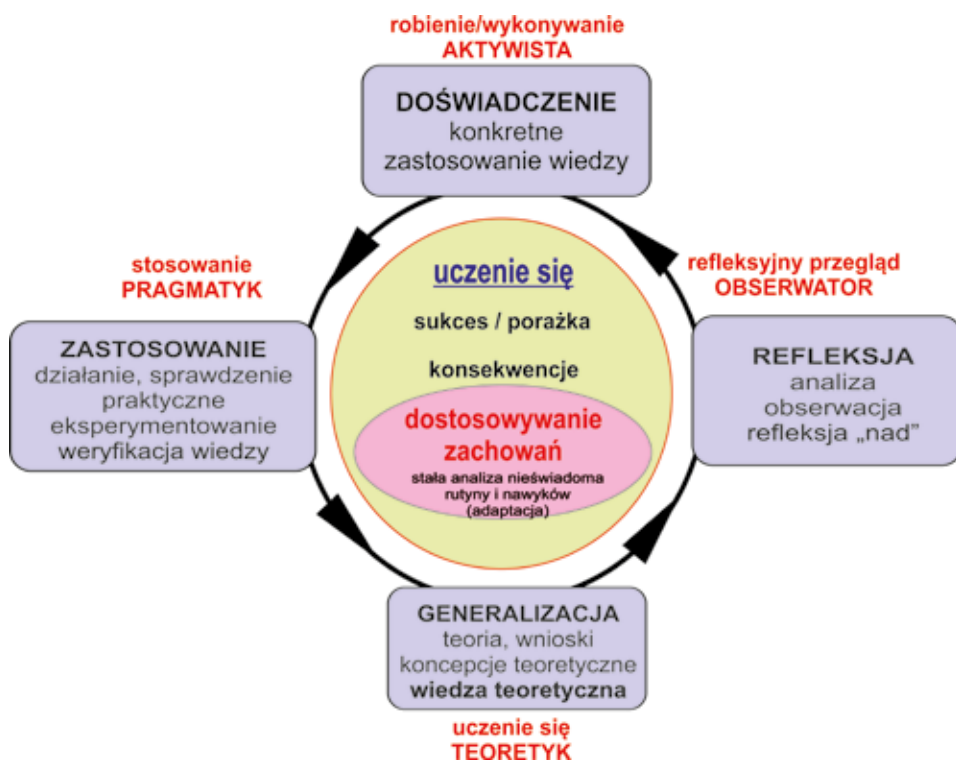
3. postawy (gotowość do refleksji nad własnym uczeniem się i do wyznaczania celów oraz do skutecznego motywowania się; gotowość do uczenia się przez całe życie).

Kompetencja uczenia się powiązana jest z refleksją i namysłem „o” oraz „nad” własną aktywnością jednostki. Funkcjonując w powszechnym obiegu i będąc tradycyjnie powiązana z personalną umiejętnością, wciąż wydaje się być zbyt mało doceniana w edukacji – i to pomimo wpisania kategorii uczenia się w istotę procesu ciągłej zmiany społecznej mającej fundamentalne znaczenie rozwojowe (koncepcja uczenia się przez całe życie *lifelong learning*). A przecież konieczność kształcenia (i wykształcenia) kompetencji uczenia się jest podstawą dla samorozwoju jednostki. Wymaga to jednak bardziej całościowego postrzegania procesu uczenia się i nauczania w kontekście ponadprzedmiotowości oraz wzajemnego przenikania i zachowania równowagi. Właśnie ze względu na swój charakter kompetencja kluczowa uczenia się często pozostaje nieuświadomiona i umyka uwadze pedagogom. „Nowsze trendy w zakresie szerokich i zrównoważonych programów nauczania mają również na celu przygotowanie uczniów do życia po zakończeniu edukacji, przy czym kształcenie ogólne ma na celu przygotowanie uczniów do zaspokojenia potrzeb ekonomicznych i społecznych. Wiąże się z tym dążenie do uczynienia uczenia się bardziej istotnym dla życia uczniów poza klasą, co jest również częścią strategii zwiększania zaangażowania uczniów” (Vitello, Greatorex i Shaw 2021, 8).

1. CYKL KOLBA ORAZ STYLE UCZENIA SIĘ

Do kanonu szkoleniowych programów uczenia się ludzi dorosłych wszedł sekwencyjny model uczenia się przez doświadczenie. Autorem koncepcji powtarzających się elementów w cyklu uczenia jest David A. Kolb (Kolb 1984). Ponieważ istnieją różne podejścia do uczenia się preferowane przez ludzi, Kolb połączył etapy procesu uczenia się z różnymi stylami uczenia się, wśród których najważniejszą rolę odgrywa doświadczenie i analiza. Stanowią one indywidualne kombinacje zdolności i aktywności skorelowanych z poszczególnymi etapami uczenia się – są to style: dywergencyjny, asymilacyjny, konwergencyjny i akomodacyjny (Kolb 1984). Nieco inaczej, w oparciu o własne badania, zdefiniowali style uczenia się Peter Honey i Alan Mumford (Honey i Mumford 1992). Podobnie jednak jak u Kolba odpowiadają one poszczególnym etapom cyklu.

Poniżej zostało zaprezentowane kołowe ułożenie sekwencyjne powtarzającego się łańcucha elementów procesu uczenia się. Aby maksymalnie podnieść poziom własnego procesu uczenia się, każda osoba powinna przede wszystkim zrozumieć swój styl uczenia się. Klasyfikacja zaproponowana przez P. Honey'a i A. Mumforda ma na celu poprawę wyników nauczania. Nauczyciel powinien zaplanować każdą lekcję zgodnie z cyklem Kolba.

Rysunek 1. Cykl Kolba i odpowiadające im style uczenia się wyróżnione przez P. Honey'a i A. Mumforda; źródło: opracowanie własne na podstawie *David A. Kolb*.

Należy również zaakcentować koncepcję uczenia się w pętli, która została zaproponowana w 1978 roku przez Chrisa Argyrisa i Donalda Schöna (Argyris i Schön 1995). Autorzy ci są prekursorami nurtu uczenia się organizacyjnego. Zaproponowali oni model pojedynczej i podwójnej pętli uczenia się. Pojedyncza pętla uczenia się (Rysunek 1 – wewnętrzne koło) polega na dostosowaniu się do otoczenia, by osiągnąć zadane cele zakończone sukcesem lub porażką poprzez powtarzanie działań – jest to inaczej niższy poziom uczenia się (adaptacyjny). W podwójnej pętli podstawową formą uczenia się jest proces nastawiony na poszukiwanie nowych rozwiązań poprzez weryfikację nowych pomysłów i dostosowywanie do tego zachowań (eksploracyjne uczenie się na wyższym poziomie – inaczej transformacyjne).

2. LOGIKA SKUTECZNEGO UCZENIA SIĘ

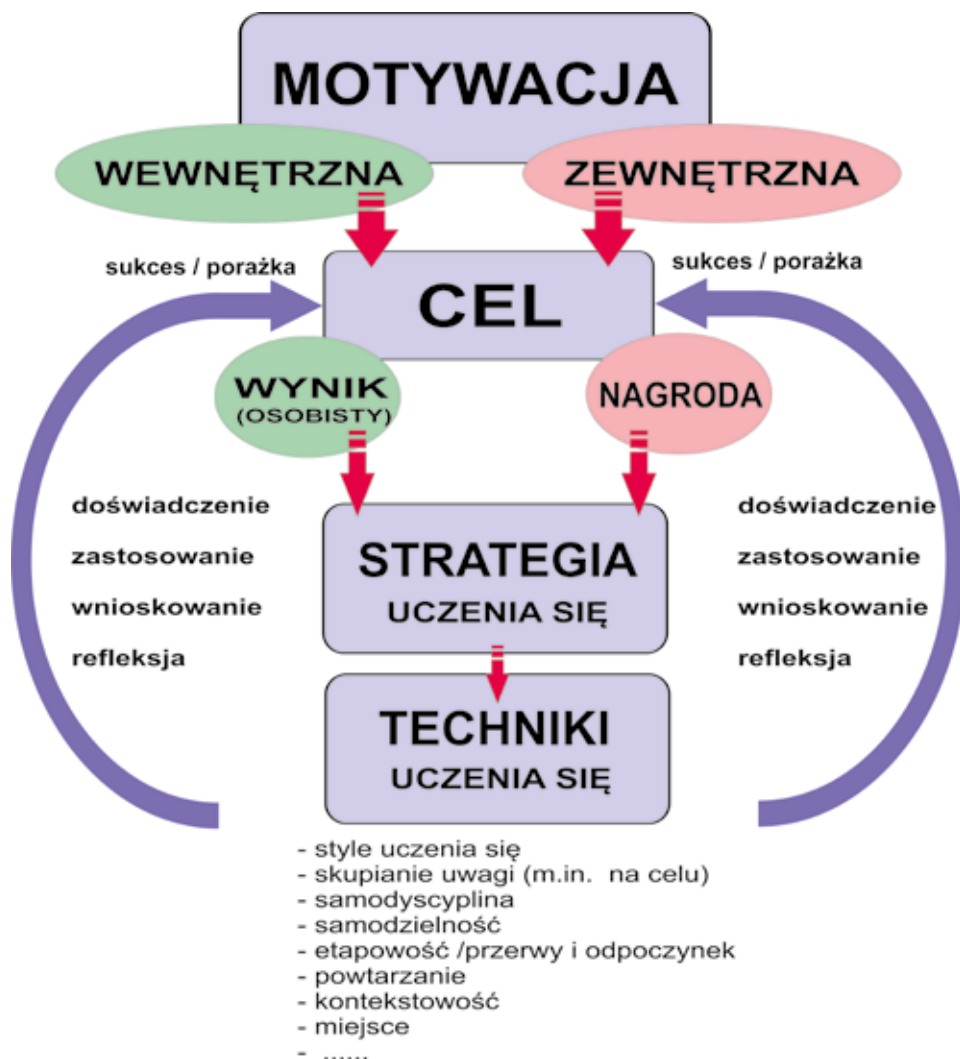
Wobec nieustannego rozwoju we wszystkich dziedzinach życia stale rośnie znaczenie edukacji w życiu ludzi dorosłych, żaden człowiek nie jest w stanie uznać swojego procesu uczenia się za zakończony. Nie można jednak zapominać, że dorośli uczą się w zupełnie inny sposób niż dzieci, gdyż mają już swoje poglądy

i chcą, by nabywana wiedza od razu im się przydała. Ponadto nieustannie porównują zdobyte informacje z doświadczeniami z własnego życia.

Zdolności uczenia się dzieci i ich indywidualne różnice w zakresie osiągnięć szkolnych od lat zajmują różnych teoretyków rozwoju. Badaniom podlegają również związki między teorią a praktyką edukacyjną w świetle przyczyn trudności w uzyskiwaniu w klasie korzyści z uczenia się. Możliwe wydaje się być także rozczarowanie edukacją formalną. Powodem nienadawania wartości treściom nauczonym w szkole może być ich niewielkie przełożenie na codzienne życie dziecka poza klasą. Wkroczenie teorii psychologicznych na grunt pedagogiki zaowocowało dwoma niemalże opozycyjnymi wobec siebie podejściami akcentującymi albo istotność czynników zewnętrznych w rozwoju człowieka, albo podkreślającymi wagę wewnętrznej kontroli nad rozwojem poznawczym. Oba stanowiska prowadzą do odmiennych poglądów w kwestii edukacji oraz wyuczalności (nie tylko formalnej).

Dla procesu dydaktycznego zarówno dla dziecka/ucznia, jak i dorosłego kluczowe jest określenie motywacji. Nie istnieje bowiem taka motywacja do uczenia się, która sama z siebie trwa lub powstaje w kontekście różnych możliwych warunkowań procesu dydaktycznego. Dlatego należy stosować zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne czynniki motywacji określające poczucie własnej skuteczności uczącego się. Badania wykazały pozytywne i istotne związki między czynnikami motywacji uczniów (wartość, oczekiwania, komponenty afektywne) a strategiami uczenia się. Na przykład nauczyciele muszą znać cechy poszczególnych uczniów pod względem ich wewnętrznej i zewnętrznej motywacji, tak by przydzielane im zadania miały dla nich wartość. Wraz z motywacją uczniowie czują, że to, czego się uczą, jest wartościowe (Ginsberg i Włodkowski 2019). Brak widocznej motywacji uczniów wyznaczany jest tendencją ujmowania niskiej motywacji jako przyczyny, a nie skutku źle prowadzonych działań dydaktycznych. Motywację do uczenia się (choć nie tylko) należy kształcić przede wszystkim w szkole. Potrzeba do tego świadomych i przygotowanych merytorycznie pedagogów. Pozostaje pytanie: z czego wynika założenie, że uczeń „ma motywację”? Dlaczego od początku nauki w szkole podstawowej zakłada się, że każde dziecko/uczeń chce się uczyć i umie być zmotywowane/y (zmotywować się) do nauki? Rozważyć tutaj należy dwie kwestie. Po pierwsze należałoby założyć, że motywacji do uczenia się należy uczyć, najpierw jednak określić jej poziom i jakość. Następnie skupić się na jej podtrzymaniu i wreszcie wzmacnianiu. Po drugie zaś konieczne jest nauczanie i wzmacnianie motywacji wewnętrznej każdego ucznia – najistotniejszej w procesie uczenia się osobistego. Motywacja zewnętrzna bowiem (oceny, nagrody) wydaje się być niezupełnie wystarczająca w procesie uczenia się, a wraz z rozwojem uczniów (wiek) wręcz mało atrakcyjna.

Na Rysunku nr 2 została przedstawiona logika skutecznego uczenia się człowieka. Rysunek 2. Logika skutecznego uczenia się; źródło: opracowanie własne.

Powszechne jest przekonanie o posiadanych umiejętnościach uczenia się. Ta deklaratorywność nie przekłada się jednak na rzeczywistość. Coraz częściej pojawia się problem określany jako niedopasowanie kompetencyjne lub kwalifikacyjne absolwentów uczelni (Raport 2022). Aby zatem nabyć kompetencję uczenia się – należy jej się nauczyć; przede wszystkim formalnie w szkole. Potrzeba do tego jednak nauczycieli, którzy są w stanie tej kompetencji świadomie, nieprzypadkowo i merytorycznie uczyć.

3. ZNACZENIE UMIEJĘTNOŚCI UCZENIA SIĘ PRZEZ CAŁE ŻYCIE – METODOLOGIA

I WYNIKI BADAŃ

„Uczymy się przez całe życie” – to znana fraza dla wszystkich osób, które zauważają ciągły rozwój człowieka. Kolejne etapy edukacji z założenia mają wzbogacać wiedzę jednostki i rozwijać jej kompetencje. Proces studiowania ma na celu wyposażać ją w niezbędną wiedzę i umiejętności oraz przygotować do wykonywania określonego zawodu. Szczególną jednak uwagę należy zwrócić na jakość kształcenia studentów kierunków pedagogicznych, których umiejętności wykorzystania nabytej wiedzy zawsze mają szeroki kontekst społeczny: kształcą przyszłych pedagogów towarzyszących czynnie w wyposażeniu dzieci i młodzieży w kompetencje XXI wieku.

Przedmiotem niniejszych badań są umiejętności uczenia się studentów pedagogiki. Ich bowiem rola w kształceniu umiejętności uczenia się dzieci i młodzieży (w ujęciu psychologicznym i pedagogicznym) ma szczególne znaczenie w rozwoju osobistym uczniów. Skutkuje to daleko idącymi konsekwencjami dla późniejszego rozwoju zawodowego i społecznego tych uczniów. To przed pedagogami właśnie wyrasta w pierwszej kolejności zadanie rozwijania u podopiecznych wielu życiowych umiejętności – również tak bardzo istotnej umiejętności uczenia się.

Celem poznawczym badania było poznanie opinii studentów pedagogiki o posiadanych umiejętnościach uczenia się. Celem praktycznym jest wykorzystanie uzyskanych wyników badań jako przesłanek dla sformułowania wniosków pedagogicznych.

Problem główny wyraża się w pytaniu: jak studenci pedagogiki oceniają własne umiejętności uczenia się oraz jakie techniki stosują w procesie uczenia się. Sformułowano następujące problemy szczegółowe:

1. Jak studenci rozumieją pojęcie „uczenie się”?
2. Jakie znaczenie, zdaniem badanych, ma umiejętność uczenia się w życiu człowieka?
3. Jak studenci oceniają własną umiejętność uczenia się?
4. W jaki sposób lub gdzie badani zdobyli tę umiejętność?
5. Jakich technik studenci używają w procesie uczenia się?

Podjęte badania miały charakter sondażowy. Podstawą badań stały się przeprowadzone wywiady niestandardyzowane według dyspozycji z celowo dobranymi 40 studentkami dwóch uczelni pedagogicznych – publicznej w Kielcach i niepublicznej w Warszawie. Dobór próby badawczej podyktowany był założeniami o możliwych różnicach wynikających ze studiowania na uczelni publicznej oraz niepublicznej. Przedmiotem analizy uczyniono opinie studentek (brak jest studentów), które studiują na kierunku pedagogika (specjalność: pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna oraz pedagogika opiekuńczo-wychowawcza). Podczas wywiadów uzyskano informację, że zdecydowana większość studentek ma między 21-30 lat, natomiast siedem mieściło się w przedziale 31-40 lat (głównie na uczelni niepublicznej).

Z przeprowadzonego badania wynika, że wszyscy studenci doskonale rozu-

mieją pojęcie „uczenia się”, przy czym dla większości z nich „uczenie się” polega na przyswajaniu i zdobywaniu wiedzy oraz nabywaniu umiejętności. Dwie osoby zwróciły uwagę na fakt, że jest to proces prowadzący do zmian zachowania pod wpływem doświadczeń. Troje studentów określiło umiejętność uczenia się jako samorealizację i samodoskonalenie się. Wszyscy też dostrzegają efekty uczenia się jednostki, wskazując na rozwój, zmiany zachowania, poszerzanie wiedzy. Akcentowali również w swoich wypowiedziach dużą skuteczność własnej działalności na rzecz procesu uczenia się. Swoje stanowiska argumentowali w następujący sposób: „uczenie się to przyswajanie wiedzy, nabywanie nowych doświadczeń edukacyjnych”; „uczenie się to przyswajanie, zapamiętywanie informacji”; „jest to proces prowadzący do zmian zachowania pod wpływem danych doświadczeń”; „uczenie się to proces poznawczy prowadzący do modyfikacji zachowania osobnika pod wpływem doświadczeń”; „uczenie się to też w pewnym sensie samorealizacja i samodoskonalenie się, ponieważ sami decydujemy, ile i czego chcemy się nauczyć”. W wyniku przeprowadzonej analizy nie zostały wykazane istotne różnice między studentkami uczelni publicznej i niepublicznej ani też różnice wynikające z wieku.

Pytani o znaczenie umiejętności uczenia się w życiu człowieka studenci pedagogiki na obu uczelniach dostrzegają jej ważność, nadając bezsprzecznie wysoką wartość. Najczęściej używane były zwroty: przydatna, niezbędna, konieczna, bardzo ważna, pomocna. W swoich stwierdzeniach podkreślali między innymi, że „człowiek uczy się tak naprawdę całe życie”, „bez uczenia się i poznawania nowych rzeczy świat byłby nijaki”. Wypowiedzi badanych studentów wskazują, iż zdają sobie oni sprawę zarówno z potrzeby, jak i konieczności rozwijania umiejętności uczenia się. Wiedzą, że przydaje się ona na co dzień, gdyż „stajemy się mądrzejsi” oraz „dzięki niej rozwijamy się”. Są również świadomi, że jest to pomocne w osiągnięciu sukcesu, przystosowaniu się do ciągłych zmian i otoczenia: „wpływa na odnoszenie sukcesów, podnoszenie poziomu własnej wartości”, „wpływa na zwiększenie przystosowania się do otoczenia”.

Drugą ważną kwestią było poznanie opinii przyszłych pedagogów, jak oceniają zakres swoich osobistych umiejętności uczenia się. Deklaracje poziomu własnej umiejętności uczenia się zdominowały w większości określenia: „dość dobrze”, „umiarkowanie” lub „na średnim poziomie”. Tylko nieliczni otwarcie przyznawali: „umiem się uczyć, lecz nie do końca potrafię korzystać z zasobów tej wiedzy”, „oceniłam (się) wysoko, jestem otwarta na różne doświadczenia rozwijające, podejmuję świadomie stałe kształcenie”. Jedyne jedna osoba wprost oceniła swoją umiejętność uczenia się na niskim poziomie. Analiza tej kwestii także nie pokazała rozbieżności między studentkami uczelni publicznej i niepublicznej ani też istotnych różnic wynikających z wieku.

Kolejnym aspektem badania było ustalenie sposobów nabycia umiejętności uczenia się: w jaki sposób studenci przyswoili te umiejętności, gdzie i kto dawał im wskazówki. Zdecydowana większość stwierdziła, że zdobyli umiejętność uczenia się w szkole oraz poprzez samodzielną naukę: „nabyłam tę umiejętność w szkole

samodzielnie, nie mieliśmy nauki uczenia się; pomoc zdecydowanie przydałaby się w rozwijaniu tej umiejętności”. Pojawiły się także wypowiedzi, że „wzorcem powinna być szkoła, ale na przestrzeni lat myślę że sama nauczyłam się, jaki sposób jest dla mnie opcjonalny”. Wyniki te korespondują z wynikami badań prezentowanymi na przykład przez Magdalenę Sasin. Zdecydowana większość studentów pedagogiki uważa, że zagadnienie uczenia się trzeba podejmować na każdym etapie edukacyjnym. Siedmiu respondentów deklaruowało, że wiedzę w tym zakresie powinni przekazać rodzice (Sasin 2016, 133-134).

Studenci w przeprowadzonych przez Autorki badaniach eksponowali w procesie uczenia się szczególną rolę nauczyciela, który inspirował dzięki swoim działaniom: „umiejętność uczenia się nabyłam w szkole, miałam bardzo dobrych nauczycieli, którzy szczególną uwagę przykuwali do nauki poprzez zabawę i bardzo mi się ona podobała i z chęcią z niej korzystałam”. Pomocne w nabyciu umiejętności uczenia się były (i są) dla nich również wskazówki innych osób. Nieliczni badani wspominali również o procesie uczenia się na własnych błędach, podkreślając samodzielne dokonywanie wyborów odnośnie do najlepszych dla nich technik uczenia się. Znamienne, że tylko jedna osoba świadomie zaznaczyła, że w rozwijaniu umiejętności uczenia się pomaga jej także praca w zespole. Warto dodać do tego wypowiedzi studentów odnośnie do ich potrzeb i oczekiwań uzyskiwania pomocy innych w procesie uczenia się: „nie mieliśmy nauki uczenia się, pomoc zdecydowanie przydałaby się w rozwijaniu tej umiejętności”, „chciałabym uzyskać dodatkowe wskazówki”. Co więcej, wyniki uzyskane przez Sasin pokazują, że ponad 70% studentów pedagogiki wzięłoby udział w zajęciach, których tematem byłyby strategie i techniki zapamiętywania oraz uczenia się (Sasin 2016, 135).

Pytani o stosowanie odpowiednich, skutecznych i efektywnych technik pomagających w szybkim przyswojeniu materiału studenci pedagogiki obu uczelni wymieniali od lat popularne i powszechnie znane podstawowe techniki uczenia się: wielokrotne powtarzanie, robienie notatek, fiszek oraz czytanie danego materiału: „moim najlepszym sposobem uczenia się jest robienie notatek, które są czytelne i przejrzyste, często także, gdy uczę się danego materiału, czytam go głośno kilkukrotnie albo przepisuję”; „uczę się poprzez wielokrotne czytanie i zapamiętywanie danej treści”. Nieco rzadziej wymieniano również słuchanie czegoś (lub kogoś) i powtarzanie na głos: „mój sposób to zapisywanie na kartce, powtarzanie na głos”; „jestem słuchowcem, aby szybciej się czegoś nauczyć, potrzebuję tego słuchać”. Zaledwie jedna osoba wspomniała o mapach myśli jako formie notatki, a troje studentów korzysta w procesie uczenia się z mnemotechnik, tj. skojarzenia, akronimy, grupowanie. Dla jednej tylko osoby fakt ćwiczenia pamięci i koncentracji stanowił istotny element uczenia się. Pojawiła się także odosobniona niestety wypowiedź, iż ważne w tej kwestii jest działanie praktyczne oraz wewnętrzna motywacja. Już badania Danuty Topy w 2009 roku pokazały, że studenci potrafili wymienić techniki uczenia się jako znane im teoretycznie: wykład, mapy myśli, powtarzanie i mnemotechniki. Jednakże zatrwajający jest fakt ich znikomego (lub

wcale) niestosowania (Topa 2009).

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Studenci pedagogiki powinni nie tylko umieć się efektywnie uczyć się, ale także znać różnorodne techniki uczenia się wykorzystujące współczesną wiedzę o funkcjonowaniu mózgu i zdobycze neurodydaktyki. Rozumienie pojęcia „uczenie się” i dostrzeganie świadomego udziału studentów we własnym procesie uczenia się świadczy o nadawaniu dużego znaczenia tej umiejętności w życiu. Dostrzegalne jest poczucie przydatności i pomocniczej roli w realizacji swoich celów i rozwoju. Studenci zdają sobie sprawę także z tego, że szkoła jest miejscem, z którego dzieci i młodzież wynoszą umiejętność uczenia się. To na tym etapie, z kluczową rolą i pomocą przede wszystkim nauczycieli, rozwijają tę umiejętność poprzez dopasowanie technik do własnej osoby. Zastanawia więc fakt, iż aż $\frac{3}{4}$ badanych studentów ocenia swoje umiejętności uczenia się zaledwie na średnim poziomie – akcentując przy tym wyraźnie potrzebę pomocy osób trzecich i udzielania wskazówek w tym zakresie. Większość przyznaje, że stosuje jedynie standardowo od lat wykorzystywane w szkole techniki uczenia się: wielokrotne powtarzanie i czytanie oraz robienie notatek. Przyczyną jest znikomy zasób wiadomości (a tym bardziej umiejętność stosowania) o nowoczesnych technikach uczenia się, których potwierdzona skuteczność jest wypadkową współczesnej wiedzy i praktyk neurodydaktycznych. Należy zauważyć, że nie ma istotnych różnic w podejściu do umiejętności uczenia się studentów pedagogiki uczelni publicznej i niepublicznej, a także w zakresie stosowanych znanych technik uczenia się.

1. Należy zaznaczyć, że młodzi ludzie przecież potrzebują wsparcia w kształtowaniu umiejętności skupiania się oraz w efektywnym zapamiętywaniu. Wymogiem stać się powinno w programach studiów rozszerzenie zagadnień praktycznego stosowania samodzielnego uczenia się studentów.

W wyniku analizy programów studiów obu uczelni wybranych jako teren badań okazało się, iż jedynie uczelnia publiczna oferuje przedmiot dotyczący technik uczenia się (nazwa: metody wspomagania uczenia się), jest on jednak w grupie nieobowiązkowych zajęć do wyboru. Warto wspomnieć, że programy studiów na kierunku pedagogika kilku innych polskich uczelni pedagogicznych sporadycznie oferują przedmioty (o bardzo różnych nazwach, np. alternatywne techniki autoedukacyjne, techniki pracy intelektualnej, motywacja osiągnięć i samokontrola w uczeniu się) w zakresie wspierania studentów w procesie uczenia się; są one zazwyczaj traktowane jako dodatkowe (do wyboru).

2. Z racji niewystarczająco rozumianej i wręcz niedostrzeganej przez szkolnych nauczycieli konieczności nauczania (i uczenia od samego początku formalnej edukacji) umiejętności efektywnego uczenia się dzieci i młodzieży, należałoby podczas zajęć ze studentami pedagogiki wskazywać na każdym kroku wiodącą rolę pedagogów w budowaniu omawianej sprawności rozwojowej. By towarzyszyć uczniom

w rozwoju, pedagog sam musi być świadomym i kompetentnym przewodnikiem z dobrze wyuczonym i zinternalizowanym zasobem kluczowych kompetencji – wśród których kompetencja uczenia się jest podstawą wszystkich innych. Zatem kompetentnych pedagogów towarzyszących uczniom w ich rozwoju trzeba najpierw dobrze – także w zakresie opisywanej umiejętności – wykształcić na studiach.

Zagadnienia przedstawione w artykule nie wyczerpują podjętego tematu. Wraz z określonymi wnioskami i przemyśleniami pojawiło się wiele dodatkowych pytań. By lepiej rozpoznać obszary dotyczące umiejętności uczenia się wśród studentów kierunków pedagogicznych, wskazana jest dalsza kontynuacja badań: ich pogłębienie i poszerzenie w kontekście wyników niniejszego badania sondażowego.

BIBLIOGRAFIA:

- Argyris, Chris i Donald A. Schön. 1995. *Organizational Learning II. Theory, Method, and Practice*. MA: Addison Wesley.
- Ginsberg, Margery B. i Raymond J. Włodkowski. 2019. Intrinsic Motivation as the Foundation for Culturally Responsive Social-Emotional and Academic Learning in Teacher Education. *Teacher Education Quarterly*, 53-66. Dostęp: 30.04.2022. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1231507.pdf>.
- Gutiérrez Porlán, Isabel i Louis José Serrano Sánchez. 2016. Evaluation and development of digital competence in future primary school teachers at the University of Murcia. *Journal of New Approaches in Educational Research*, 5(1), 51-56. Dostęp: 30.04.2022. <https://dx.doi.org/10.7821/naer.2016.1.152>.
- David A. Kolb on experiential learning. Dostęp: 30.04.2022. <https://infed.org/dauid-a-kolb-on-experiential-learning/>.
- Honey, Peter i Alan. Mumford. 1992. *The Manual of Learning Styles*. Berkshire: Peter Honey Publications.
- Kolb, David A. 1984. *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Publisher: Prentice-Hall.
- OECD. 2005. The Definition and Selection of Key Competences. Executive Summary. Dostęp: 30.04.2022. <https://www.oecd.org/pisa/35070367.pdf>.
- Raport *Niedopasowanie kompetencyjne w programach wsparcia studentów i doktorantów (2022)*. Warszawa: Uniwersytet Jagielloński – Centrum Ewaluacji i Analiz Polityk Publicznych. Dostęp: 30.04.2022. <https://www.gov.pl/attachment/01bbb7cf-483b-46ec-aff7-d2b1882b8ae6>.
- Sasin, Magdalena. 2016. Umiejętności uczenia się studentów pedagogiki. *Pedagogika Szkoły Wyższej*, 1, 125-142.
- Topa, Danuta. 2009. Samostudiowanie w opinii studentów pedagogiki. W: *Współczesne wyzwania dydaktyki szkoły wyższej*, red. Agnieszka Domagała-Kręcioch i Olga Wyżga, 162-175. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
- Vitello, Sylvia, Jackie Greatorex, i Stuart Shaw. 2021. *What is competence? A shared*

interpretation of competence to suport teaching, learning and assessment. Research Report. Dostęp: 30.04.2022. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED616947.pdf>.

Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie. Dostęp: 30.04.2022.

Zalecenie Rady z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie. Dostęp: 30.04.2022.